

Z N A M E N I T O S T I M O S T A R A

Poštovani budući čitatelji,

Unaprijed se izvinjavamo zbog loše kvalitete skeniranog materijala. Ni uz najbolju volju nismo uspjeli bolje popraviti kvalitetu ove zanimljive knjižice, prvenstveno iz razloga što je skenirani materijal loše urađen (putem mobitela), ali usprkos tomu mislimo da onome koga zanima ovakva materija to neće previše smetati.

Naime tražeći već duži period ovu knjižicu tiskanu 1965. g. uspjeli smo je pronaći zahvaljujući Zamiru Hamziću (inače sinu tehničkog urednika ove knjižice Mirze Hamzića, koji je ujedno uradio i sve crteže u knjizi). Zamirovim angažiranjem i trudom iz daleke Amerike uspio ju je pronaći, putem svojih poznanika u Zagrebu, u Gradskoj knjižnici. Gđa. Maja Kožul se angažirala u Zagrebu te skenirala materijal. Mi smo ga nekako uspjeli dotjerati do čitljivosti i evo ga pred vama.

Nadamo se da će se ovim putem ovo vrijedno blago spasiti od tame zaborava.

Ovim putem se zahvaljujemo obitelji Kožul – Ivanu, Ljilji i Maji, Arminu Džabirovu i svakako Zamiru Hamziću.

Administratori stranice

www.cidom.org

ZNAMENITOSTI MOSTARA

Tekst:

Ihsan Mutevelić

Fotografije:

Mahmud Karabeg (Platani)

Dušan Stanimirović (Stari most)

Anton Zimolo (Hotel Neretva)

Muzej Hercegovine Mostar

Redakcija lista »Sloboda« Mostar

Zavod za zaštitu spomenika kulture Mostar

Izdavač:

Uprava za turizam i Centar za kulturu Skupštine opštine
Mostar

Za izdavača:

Velimir Šoć

Tehnički urednik:

Mirza Hamzić

Korektor:

Ivo Soldo

Štampa i tehnička obrada: Grafički zavod »Rade Bitanga«
Mostar

MOSTAR 1965

08

2700

DONACIJA
OSTROGOVIĆ
MAGJER

HUT

z

Svi gradovi imaju nešto zajedničko. Zbunjuju nas pri prvom susretu, jer obično dolazimo u njih poslije dugih putovanja. U suštini, svi su jednostavni, imaju svoj red, i u tom redu nered, svoju čar i draž. . .

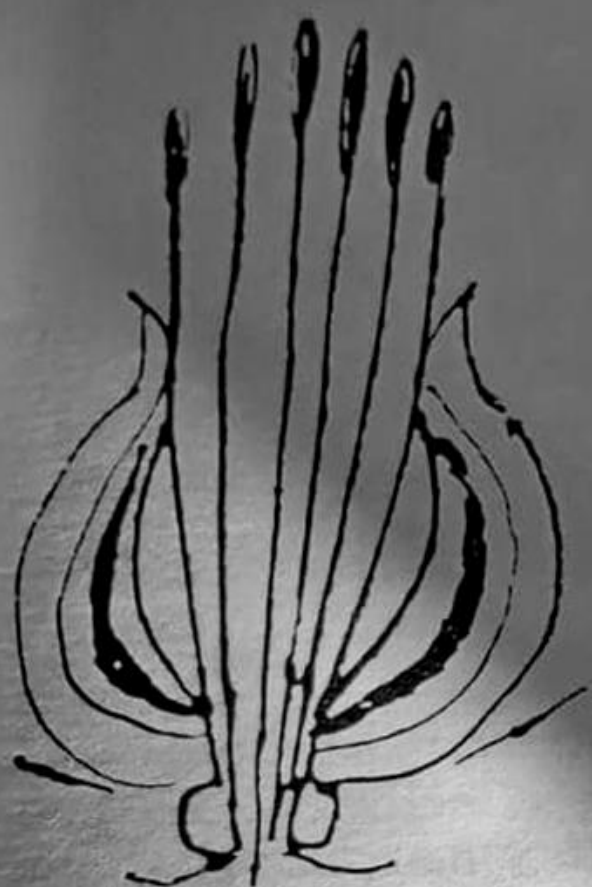
1482/2019

491.931
ODMO
908

DRAGI PUTNIČE, DA BI LAKŠE UPOZNALI MOSTARSKÉ KULTURNO - ISTORIJSKE SPOMENIKE, INSTITUCIJE KULTURE I UMJETNOSTI I NEKE DRUGE ZNAMENITOSTI, IZRADILI SMO OVAJ MALI PRIRUČNIK. REDOSLIJED PREDSTAVLJA KRUŽNU ŠETNJU OD HOTEL NERETVE, PREKO STAROG MOSTA DO ČUVENE MOSTARSKÉ BANJE. . . DALJE, PRAVAC: DJEČIJA BIBLIOTEKA — ŠEJH JUJINO TURBE SA MANJIM DIGRESIJAMA, I NASTAVAK U VIDU VEĆEG KRUGA KOJI OBUHVATA BLIŽU OKOLINU MOSTARA: BLAGAJ, BUNU, BIVOLJE BRDO, (DIGRESIJA: RADIMLJA — STOLAC), POČITELJ, MOGORJELO, VODOPAD KRAVICE, STARI GRAD LJUBUŠKI, KANJON NERETVE... DA BISTE SVE OVO RUKOM DOHVATILI, POTREBNA SU TRI UPORNA DANA. ZATO, SAMI ODABERITE ŠTA DA VIDITE. PRIJATNO!

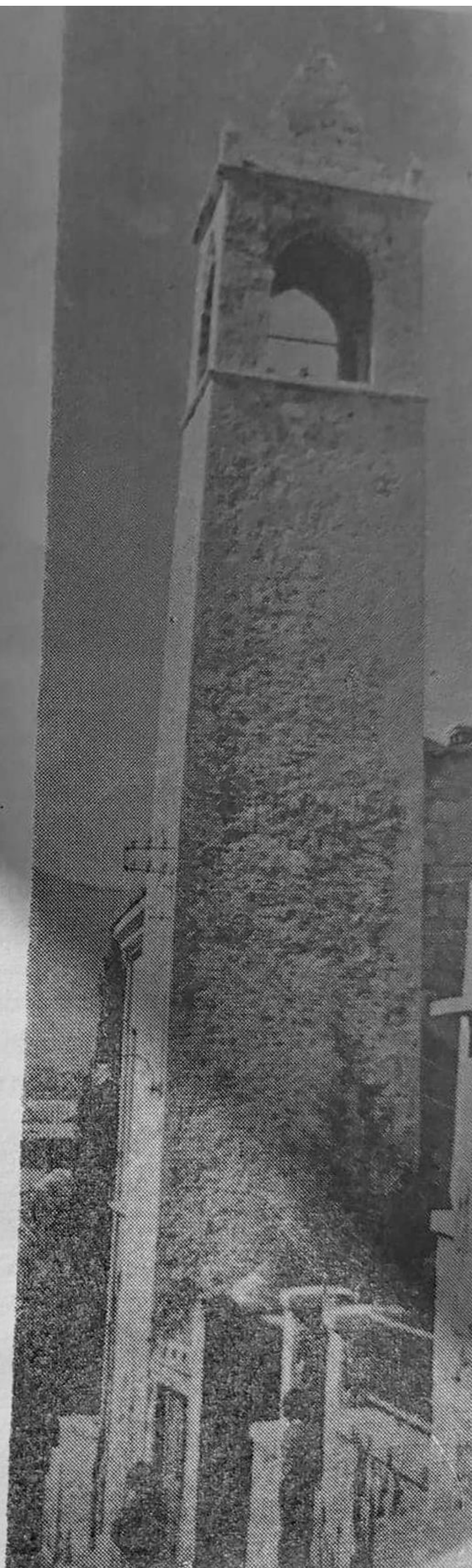

908(497.6)

Zareče se Šarića kaduna
u mahali među hanumama
»Jest tako mi dina i imana
i tako mi šehri ramazana,
sagradiću mekteb i munaru,
i veliki sahat u Mostaru,
nek se čuje preko Bišća ravna
Velagića i Blagaja grada
A da nije Bišine,
čulo bi i Nevesinje«.

*(Drugu varijantu objavio je Carl Peez u svom
djelu o Mostaru, a ovu je zapisao Hivzija
Hasandedić od Zinete Šukalić iz Mostara.)*

NAMJERA NAM JE DA NA PRAKTIČAN I
KONCIZAN NAČIN PREZENTIRAMO NAJ-
VAŽNIJE ZNAMENITOSTI GRADA, UVJE-
RENI DA JE TO NAJBOLJA DOBRODOŠLI-
CA ZA SVAKOG PUTNIKA.

OD HOTEL NERETVE PREKO STAROG MOSTA DO ČUVENE MOSTARSKE BANJE

HOTEL NERETVA — 1891. (Trg Republike)

Pored čestih adaptacija, uspjela se sačuvati autentičnost u eksterijeru sa elementima pseudomaurskog stila.

MUZIČKA ŠKOLA — 1949. (Trg Republike)

U ovoj zgradi učio je trgovačku školu Svetozar Ćorović. Predavao mu je i Silvije Strahimir Kranjčević (1886).

Od 1949. Škola za osnovno muzičko obrazovanje, a od 1954. i Srednja muzička škola. Obe su u istoj zgradi i imaju zajednički cilj da šire muzičku kulturu i da obrazuju umjetnički i pedagoški kadar. (Odsjeci: klavir, gudački i duvački, solo - pjevanje, baletski i teoretsko - nastavni, hor-sko pjevanje i skupno muziciranje) U kulturnom životu grada zapaženi su prilozi škola.

Školsku radionicu vodi VIOLINIST KARLO MALEČEK (1900 —) poznati graditelj violina.

U istoj zgradi nalazi se i MUZIČKA OMLADINA JUGOSLAVIJE — MOSTAR. Osnovana je 1964. neposredno pred Prvi kongres. Za potrebe Muzičke omladine Jugoslavije — Mostar i potrebe muzičkih škola adaptirana je školska sala u vrlo ukusnu i akustičnu malu koncertnu dvoranu.

REDAKCIJA LISTA SLOBODA — 1944. (Trg Republike)

Do oslobođenja Mostara Sloboda je izlazila u Trebinju kao nasljednik Hercegovačkog vjesnika. List je danas organ Sreskog odbora SSRN-a za društvena i politička pitanja. Izlazi ponedjeljkom na 12 strana u skoro 10.000 primjeraka.

به الحاضر ومن في حكم الحاضر المراد بالتمام الزمان والعصر وقد يطلق على
 منه بشير اليه تنكيره هنا ونفسه على النظر فيه وبذلك متفق بكون وزنه في
 والمعنى ائتمنوا هذا العبد المضعف ساعدا وهذا النعم المتعفف بذل الخير له
 والنعمة والاعتراف في حقته حال فقره فليكن الله سبحانه ما ينسب من النعم ويعفو
 فان دعوته المله من لافيه نظره غيبه سبحانه لعل الله يعفوه بفضله وعظمته
 السعادة في المال يتراءى يعفوه بالانجاء كما هو ذروة السكينة من السبعة
 وعلل الترتيب العفو ترك الملازمة والموقوف بقدرية يعنى فيكون من باب
 الحذف والاعمال كقولهم مع واذا روي في قوله والمال بالهزة قبل اللاح
 المرجع والعاقبة والمراد به الآخرة اذ لا سعادة الا سعادة القيمة وسلا
 الخاتمة كما ورد في التكميل لا يعيش الآخرة ما وان في التكميل ادعو كنه وسمى
 لمن بالخير يوم فاقه دعا في اسي وان في جميع عمره ففوضا في آخر امره اذ
 ربه وهو في غاية دسى ونهاية جهدي وطلاعي لكل من دعا من الانام
 بالخير يوم فاقه الايام فمثل الله سبحانه الابرار هم الناطق وجميع ما بيننا
 الكرام وآباءنا واسلافنا النجاة وان نجتهم لنا ولا حياءنا بالجنة
 وانهم ذقنا القامات في مع البنيين والعمرانيين
 والشهداء والعالمين وسلام على المرسلين
 والحمد لله رب العالمين وصلى الله
 على سيد المرسلين

ثم الكتاب بعد ذلك التواتر ليلة الاربعاء السابع عشرة من شهر ربيع الاول
 سنة ثمان وتسعين واهل مع يهتفوا بالعباد مصطفىين يوسف بن

شهرهم سنة في ذمة العالمين يوم التكاثر
 بركة ابنه شفيق يوم الميعاد

في شهر ربيع الاول
 سنة ثمان وتسعين
 في شهر ربيع الاول
 سنة ثمان وتسعين

Malo je gradova u zemlji koji imaju tako bogatu istoriju novinsko-izdavačke djelatnosti. Od 1873, kad je pokrenut »Hercegovački bosiljak«, list za zabavu, pouku i umjetnost, pa do danas, grad nije bio bez svog lista. Štampano je preko pedeset listova, različitih po sadržaju: političkih, društvenih, zabavno - poučnih, literarnih, humorističko - satiričnih itd. Bilo je vrlo značajnih (Zora, 1869—1901) i vrlo interesantnih (Neretva, 1876). »Neretva« je izlazila uporedo na dva jezika: arabicom na turskom i ćirilicom na srpskom, Vukovim pravopisom. Najčešće, bili su progresivni, i danas za nauku predstavljaju značajnu gradu.

KINO ZVIJEZDA — 1911. (Braće Fejića ulica)

Ovo je prva zgrada specijalno građena za prikazivanje filmova u Mostaru. Kino se zvalo URANIA. Vlasnik ANTONIJE TIBERIO je već 1935. prikazao zvučni film.

Kino je adaptirano 1961.

(PRVO STALNO KINO U MOSTARU otvoreno je 1908. u montažnoj baraci preko puta hotela Bristol, a javne projekcije prikazane su 1903. i 1905.)

DŽAMIJA ROZNAMEDŽI IBRAHIM - EFENDIJE — PRIJE 1620. (Ugao Kresine i Braće Fejića ulice)

Ima elegantnu, stalaktitima ukrašenu munaru i divno, u kamenu, ornamentisane rozete prozora i enterijer. Na lijevoj strani stara turska česma ispod košćeke čini je osobenom.

MEDRESA ROZNAMEDŽI IBRAHIM - EFENDIJE — IZMEĐU 1600. i 1612. (Ugao Kresine i Braće Fejića ulice)

Sastojala se od 11 soba. Svaka je imala poseban veliki dimnjak. Dvije veće sobe služile su za predavanja, a ostale za stanovanje učenika. Najveća i najljepša medresa u gradu, sa najstarijim i najvećim šadrvanom izuzetne ljepote, srušena je 1944. Osnovne konture temelja i danas se naziru. Za parterno rješenje skvera upotrebljeni su stubovi Kara-džozbegova hana.

Osnivač oba objekata, Roznamedži Ibrahim-efendija, bio je ljetopisac sultana Murata IV i vrlo ugledna i uticajna ličnost na dvoru. (On je izgradio prvi vodovod u Mostaru i u lučevim cijevima proveo vodu preko Starog mosta na lijevu obalu.)

SPOMENIK OSMANA ĐIKIĆA — 1936. (Ugao Karadžozbegove i Braće Fejića ulice)

Ljepota je izražena u naglašenoj kupoli sa izduženim pandativima. Djelo je beogradskog arhitekta Aleksandra Deroka.

Uz spomenik se nalazi nekoliko vrlo interesantnih bašluka.

Osman Đikić, pjesnik i publicista (Mostar, 1879 — 1912.) Skolovao se u Mostaru, Beogradu, Istanbulu i Beču. Završio je trgovačku akademiju i radio kao bankarski činovnik u Zagrebu i Mostaru. Pjesme je sabrao u tri zbirke: Pobratimstvo (Beograd, 1900.), Muslimanskoj mladeži (Mostar, 1902.) i Ašiklije (Mostar, 1903.). Prva je zajednička. Napisao je i dvije drame: Muhadžeri i Zlatija. Rano se posvetio publicistici, političkom i kulturno-prosvjetnom radu. Umro je vrlo mlad.

KARADŽOZBEGOVA DŽAMIJA — 1557. (Ugao Karadžegove i Braće Fejića ulice)

Velika kupola i vita stabla sevlja sa izrazito visokom i vitom munarom, ukrašenom prstenom vješto izrađenih stalaktita, čine ovu džamiju najljepšom i najmonumentalnijom u Hercegovini. Rozete prozora obogaćene su raznobojnim staklima iz Murana.

Uz džamiju se nalazi harem sa skupinom interesantnih baš-luka.

KARADŽOZBEGOVA MEDRESA — PRIJE 1570. (Uz istoimenu džamiju)

Pored počiteljske, najljepša medresa u Hercegovini. Najstarija medresa u gradu sastoji se od 6 soba, sa posebnim velikim dimnjakom iznad svake. Četiri su sobe služile za stanovanje učenika, jedna za predavanja i jedna za biblioteku.

Nakon pripajanja Biblioteke Derviš - paše Bajezidagića, Karadžozbegova biblioteka imala je šest velikih ormara rukopisa. Tu su se nalazili i mnogi autografi mostarskih pisaca. Sve je to preneseno 1950. u Gazi Husref - begovu biblioteku u Sarajevo.

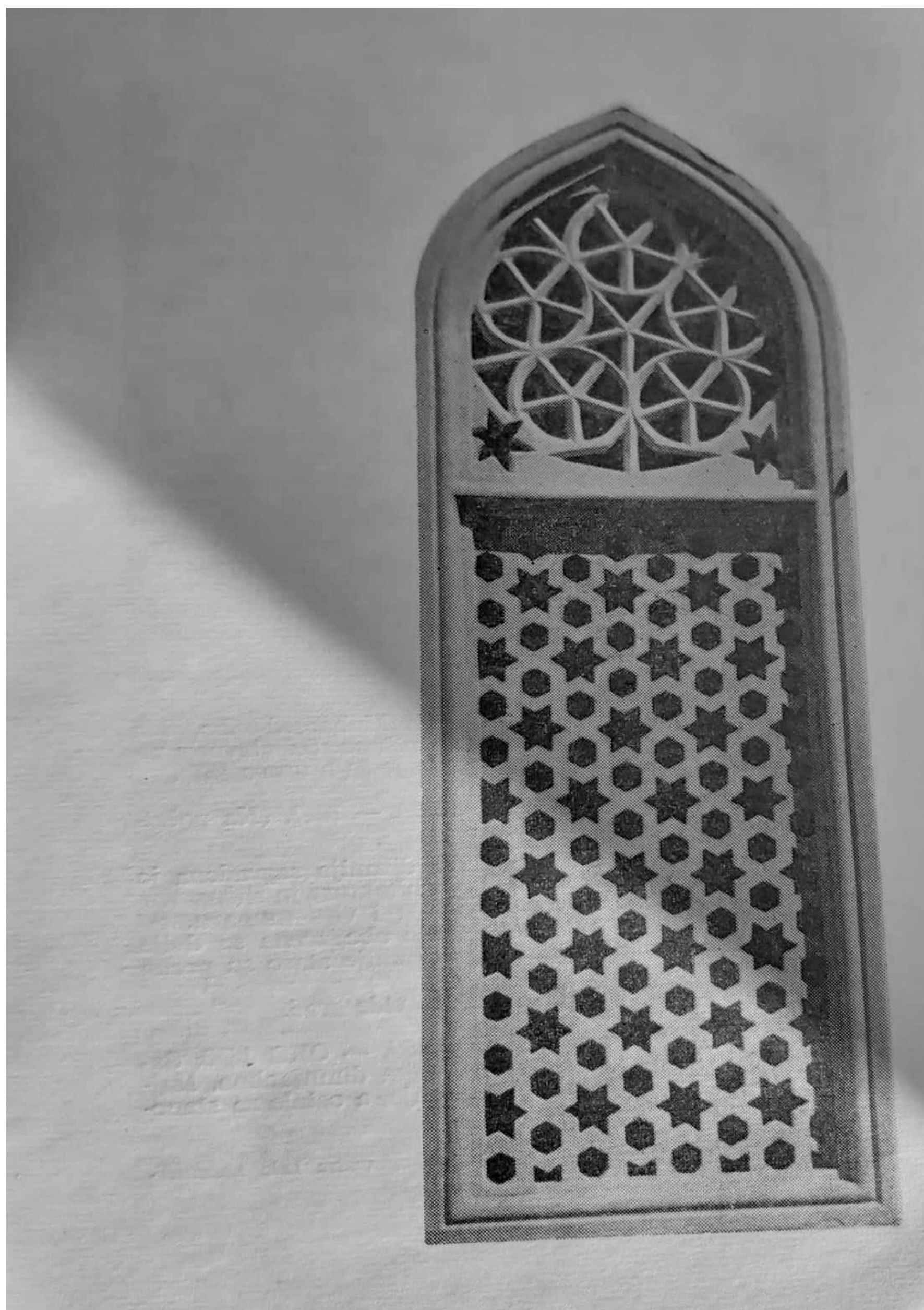
KARADŽOZBEGOV ŠADRVAN (U dvorištu istoimene džamije)

Natkriven je šatorastim krovom koji se oslanja na 8 stubova vezanih lukovima. Središnji dio sastoji se od malog bazena iz kojeg voda otiče u veliki, a iz ovoga kroz 8 česama. Pokriven je kamenom pločom.

Muhamed - beg Karadžoz gradio je slične objekte i u drugim mjestima: u Konjicu i na Buni mostove, u Blagaju hamam, a u Mostaru je podigao i mekteb, i musafirhanu, i imaret. O njegovom porijeklu ne zna se ništa pouzdano.

ČESMA ISPRED KARADŽOZBEGOVE DŽAMIJE (Na zidu u Braće Fejića ulici)

U vrhu zida nalaze se dva reda kamenih ploča. Gornji red ima istorijsku vrijednost, a donji dekorativnu. Ispod njih ocrta se oblik postolja najstarije sačuvane česme.

BIŠĆEVIĆA KUĆA — 1635. (Na dnu Bišćevića ulice)

Bogatstvom dekorativnih motiva i ćoškom isturenim nad Neretvom, sa veoma visokim i smjelo postavljenim stubovima, predstavlja najatraktivniju kuću iz turskog vremena najuspjelije komponovano djelo domaće stambene arhitekture. Iz ćoška se pruža jedinstven pogled na rijeku i dio grada.

U Bišćevića kući nalazi se privatna etnografska zbirka iz turskog vremena.

ARHIV HERCEGOVINE — 1954. (Trg Prvi maj)

Arhiv je sakupio dragocjen sadržaj, sistematizovan u 108 fondova. Među njima se ističu: fond od 75.000 pisama trgovačke firme Braća Risto i Miho Šantić na turskom, njemačkom, talijanskom i našem jeziku, preko 1.500 rukopisa, dokumenata i knjiga na orijentalnim jezicima, dokumenti Srpsko - pravoslavne opštine, muzička zbirka Pjevačkog društva GUSLE, zbirka pisama istaknutih kulturnih i javnih radnika itd, itd. Arhiv ima bogatu fototeku, fotokopiranu građu neprijateljskih i kvislinških dokumenata i memoarsku građu učesnika NOR-a.

Zgrada je zelenim pojasom potpuno odvojena od drugih građevina.

ŠEJH MAHMUD - BABINO TURBE — 1876. (Ulica Mala Tepa)

U sredini turbeta nalazi se grob šejh Muhamed-babe. Na njemu je podignut sarkofag sa dva nišana. Sa glavnog nišana i iz natpisa više vrata vidi se da je šejh umro 1572.

KOSKI MEHMED - PAŠINA DŽAMIJA — 1617. (Na početku Ulice Mala Tepa)

Ova lijepa i najmasivnija mostarska džamija sagrađena je nad samim hridinama Neretve. Po arhitekturi je slična Karadžozbegovoj, ali nema onako visoku i vitu munaru. Po predanju, munara je trebalo da bude obogaćena sa dvije šerefefe. Zato je ostala kratka. Boje džamije stare su preko 300 godina.

Turistima je omogućeno da s munare vide grad.

KOSKI MEHMED - PAŠINA MEDRESA — OKO 1620. Stojala se od 10 soba sa izrazito lijepim dimnjacima. Najveća je služila za održavanje predavanja, a ostale za stanovanje učenika. Porušena je 1951.

Koski Mehmed - paša je bio roznamedžija velikog vezira Lala Mehmed - paše Sokolovića.

ŠADRVAN PRED KOSKI MEHMED-PAŠINOM DŽAMIJOM — 1781.

Iz malog bazena voda otiče u veliki, a iz ovog kroz šest česama. Šadrvan je pokriven šatorastim krovom, koji se oslanja na 6 stubova povezanih lukovima.

TURBE ŠEJHA DERVIŠ-ISHAKA (od 1964. u dvorištu Koski Mehmed-pašine džamije)

Turbe je preneseno sa vrha Carinskog harema. U sredini turbeta nalazi se sarkofag sa dva nišana. Iz natpisa sa glavnog nišana vidi se da je šejh Derviš-Ishak umro 1737. Sve ostalo je legenda.

KAFANA EVROPA (Ugao ulica Mala Tepa i Kuluk)

Zgrada starog turskog hana, koji je imao dvije sobe na spratu i tri dućana u prizemlju. Glavni ulaz bio je iz današnje Ulice maršala Tita, a sporedni iz Kuluk ulice. Danas je ova zgrada restaurirana u kafanu. Gornji sprat je u orijentalnom stilu, osim desnog zida ispunjenog kopijama fragmenata sa stećaka i krstača.

STARI MOST — 1566. (Na rijeci Neretvi)

Najmonumentalniji spomenik u Mostaru je kameni luk preko Neretve sa najvećim svijetlim otvorom na svijetu — »Čudesni svod«.

»Dosad prođoh šesnaest carevina, ali ovako visoka mosta ne vidjeh!« (Evlija Čelebija)

Stari most je izgradio turski vojni arhitekt Hajrudin (1557 — 1566.). Jedinstveno je remek - djelo turske arhitekture. Poznat je širom svijeta i zauzima posebno mjesto u istoriji graditeljstva mostova. Vrata sa kapije mosta odnesena su u Beč poslije okupacije 1878.

KULA HALEBIJA — XVII vijek (Na desnoj strani Starog mosta)

Izrazito visoka srednjevjekovna kula. Dominira u Starom gradu. U kuli je bila smještena posada, a u prizemlju tamnica. Izgrađena je za odbranu grada sa zapada. Ranije je nazivana Čelovina po bosanskom veziru Sari Mustafa-paši Čeliću, porijeklom iz Mostara.

Prema navodima Evlije Čelebije, osnivač Starog mosta, sultan Sulejman (1520 — 1566.), podigao je i kulu Taru i kulu Halebiju.

* * *

Jedinstvena arhitektonsko-urbanistička cjelina, sa nizom velikih munara, kula i drugih objekata, u poenti Starog mosta i slikovito atraktivnom pejzažu Neretve s jedne, i pećina s druge strane, daje vanrednu sliku kakvu rijetko srećemo tako skladno ukomponovanu.

KUJUNDŽILUK — PRIJE 1554. (Istoimena ulica)

Na starijem fortifikacionom jezgru izgrađena je mostarska čaršija Kujundžiluk. U sintezi domaćih, mediteranskih i orijentalnih elemenata ilustruje nam sudar kultura i vremenskih razdoblja. Ovaj nastariji privredni dio grada, na kome su izvršeni potrebni konzervatorski i restauratorski radovi, je dobro očuvan. Danas se vraća poslovni život u kamene magaze i dućane sa ćepencima. Tu su i originalna rješenja kafane Pod pećinom, Aščinice i Labirint-bara.

KULA HERCEGUŠA — XV vijek (Između Muzeja i kule Tare)

Nad samim zidinama lijeve obale Neretve, uz Stari most, vidi se i danas kula Herceguša, najstariji odbrambeni objekat, spomenik predturskog Mostara i čuvar drvenog mosta na lancima.

KULA TARA — XVII vijek (Na lijevoj strani Starog mosta)

Poznata je i pod imenom Herceguša u čijoj je neposrednoj blizini sagrađena. Ima polukružni tlocrt. Nema otvora, ni puškarnica; zidovi su izrazito debeli. Služila je kao skladište baruta.

JAVUZ SULTAN SELIMOV MESDŽID — IZMEĐU 1512. i 1520. (Neposredno uz Stari most)

Prizemna građevina bez ikakvih vanjskih i unutarnjih dekoracija. Jedan je od najstarijih spomenika u Mostaru.

STALNA IZLOŽBA SUVENIRA VAJARA NIKOLE NJIRIĆA — 1964. (Uz Stari most)

Namijenjena je domaćim i stranim turistima. Ima folklorni karakter. Otvorena je u toku sezone.

PRIJEČKA ČARSIJA — IZMEĐU 1612. i 1685. (Oneščukova ulica)

Privredni dio Starog grada na desnoj obali Neretve, mlađi od Kujundžiluka. Restauracija i konzervacija ovog jezgra je u toku. I danas se vide udubljenja u vanjskim zidovima magaza gdje su stajala burila s vodom i obješenom šoljom. Voda je tekla đerizima, jer su prevladali dućani sa voćem i povrćem. Nekoliko mlinica na samoj desnoj obali Neretve ukrašava cjelokupan ambijent.

KRIVA ČUPRIJA NA RADOBOLJI — PRIJE 1558.

Mali jednoluki kameni most na rijeci Radobolji, desnoj pritoci Neretve.

U sačuvanim istorijskim izvorima ovaj se most spominje osam godina prije završetka radova na Starom mostu.

DŽAMIJA TABAČICA — NAJKASNIJE DO SREDINE XVII vijeka (Ulica Rade Bitange)

Podignuta je na rukavcu rijeke Radobolje, desne pritoke Neretve. Sigurno su rijetki sakralni objekti ispod kojih rijeka teče. Ime je dobila po neposrednoj blizini Tabhane i po tome što je pretežno služila pripadnicima kožarskog esnafa.

Ne zna se ime osnivača, ni godina gradnje.

TABHANA — PRIJE 1664. (Ulica Rade Bitange)

Među poslovnim zgradama u gradu isticala se Tabhana na desnoj obali Neretve. U našoj Republici ovo je jedina koja se sačuvala.

»Prije ko s onu stranu ima tabhana, kakve ni na kakvu mjestu nema. Tvrda je poput tvrđave. Unaokolo su gvozdeni prozori, a na srijedi golem vir. On ima oko 20 pomanjih korisnih dućana«. (Evlija Čelebija, 1664.)

ČEJVAN - BEGOV HAMAM — IZMEĐU 1658. i 1664. (Ulica Rade Bitange)

Građen je masivno od kamena. Presvođen je s jednim većim kubetom i više manjih. Sličan je ostalim hamamima u našim krajevima i najveći je od sačuvanih u Hercegovini. Predstoje restauratorsko - konzervatorski radovi.

Njegova urbanistička dispozicija izgubila je na vrijednosti podizanjem uz njega stambenih objekata novijeg datuma.

SIMFONIJSKI ORKESTAR — 1954. (Ulica Rade Bitange)

Orkestar je dostigao mocartovski, klasični sastav. Do sad je nastupao blizu 400 puta i uvrstio se u red kvalitetnih orkestara u zemlji. U novije vrijeme prosječno jedanput mjesečno priređuje koncert sa novim programom i gostom — solistom. Za cijelu sezonu ima preko 200 pretplatnika.

Jedini je profesionalni simfonijski orkestar u Republici SR BiH.

GRAFIČKI ZAVOD »RADE BITANGA« — 1960. (Ulica Husnije Repca)

Neposredno poslije rata u gradu su postojale dvije štamparije koje su 1949. fuzionisane u Štampariju »Rade Bitanga«, a ova je 1960. prerasla u Grafički zavod.

Višebojni ofset tisak i proizvodi kartonaže afirmisali su Zavod na jugoslovenskom planu. Uporedo s tim Zavod se bavi i novinsko - izdavačkom djelatnosti. Pored mnogih, štampa i list »Slobodu«.

Rade Bitanga, grafički radnik (Mostar, 1888 — Lepoglava, 1941)

Jedna je od istaknutih revolucionarnih ličnosti predratnog Mostara. Poslije šestojanuarske diktature u Beogradu je osuđen na tri godine robije u Sremskoj Mitrovici, a poslije demonstracija u avgustu i septembru 1940. interniran je u Lepoglavu, gdje je ubijen.

Njegovu ženu Darinku objesili su Nijemci u Mostaru 1942, a sin Nedeljko poginuo je u NOB-i 1943.

Povodom 20-godišnjice oslobođenja Mostara, 1. maja 1965, radni kolektiv Grafičkog zavoda »Rade Bitanga« otkriće pred zgradom bistu revolucionaru čije ime nosi. Bista je rad akademskog vajara Nikole Nijirića.

KINO »PARTIZAN« — 1957. (Ulica Matije Gupca)

Zgrada Hrvatskog pjevačkog društva »HRVOJE«. Adaptirana je 1957. za prikazivanje filmova. Kino je najsavremenije opremljeno.

RIMOKATOLIČKA CRKVA »SV. PETAR I PAVAO« — 1866.
(Ulica Matije Gupca)

Sagrađena je u obliku bazilike. Spada među mlade spomenike turskog perioda u Mostaru.

Uz crkvu se nalazi **FRANJEVAČKI SAMOSTAN**, sa vrlo bogatom bibliotekom mostarskih izdanja i zbirkom orijentalnih rukopisa.

STARA BISKUPSKA REZIDENCIJA — 1847. (Vukodol)

Sredinom XIX vijeka Mostar je postao sjedište katoličkog biskupa. Iste godine uz Rezidenciju je podignuta i jedna kapela.

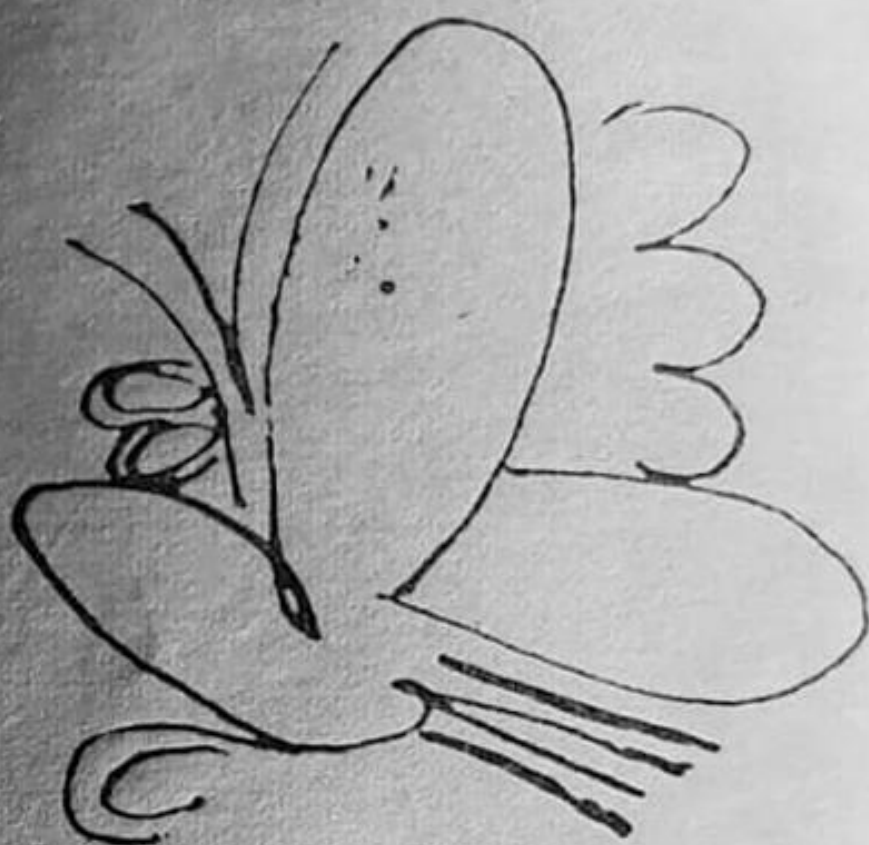
Uz Rezidenciju u Vukodolu, franjevci su 1852. osnovali **KATOLIČKU ŠKOLU ZA DJEČAKE**, a 1870. preselili je kod Rimokatoličke crkve »Sv. Petar i Pavao«.

TISKARA DON FRANE MILIČEVIĆA — 1872. (Uz Biskupsku rezidenciju u Vukodolu)

U početku je bila smještena u jednoj prostoriji neposredno uz Biskupsku rezidenciju u Vukodolu. Pored ostalih djela, tu je odštampan i prvi prevod na naš jezik Defoova Robinsona Krusoa.

Gradska knjižnica

KULA »JANKOVIĆ STOJANA« — IZMEĐU 1646. i 1687. (Na Humu)

Na obronku brda Huma postoji dosta oštećena kamena kula iz turskog vremena. Najvjerojatnije, nastala je poslije drugog snažnog mletačkog napada na Mostar — 1652.

Cilindričnog je oblika. Ulazna vrata su mala, polukružna. Bila je podignuta na sprat. Prizemlje je probijeno sa 11 puškarnica, a gornji dio sa 15. Na spratu se nalaze četvrtasti otvori za osmatranje i ostaci kamina. Kružni krov bio je pokriven pločom.

Postoje dva kontradiktorna predanja o njoj. Vjerojatnije je da je legendarni uskok Janković Stojan srušio kulu, nego da je kulu gradio.

DŽAMIJA DERVIŠ-PAŠE BAJEZIDAGIĆA — 1592. (Medreska ulica)

Veće su njene istorijske, nego arhitektonske vrijednosti. Uz ovu džamiju Derviš-paša je podigao mekteb, medresu i biblioteku.

(U mektebu se nalaze eteljei slikara Mehe Sefića i vajara Nikole Njirića).

Mostarac Derviš-paša Bajezidagić istakao se ne samo kao državnik i vojskovođa već i kao veliki pjesnik i dobrotvor. Svojim pjesmama obogatila je klasičnu tursku književnost. Poginuo je 1603. na Margaretinom otoku kod Budima.

PARTIZANSKO SPOMEN - GROBLJE — 1965. (Na Biskupovoj glavici)

Povodom 20-godišnjice oslobođenja Mostara, na Dan formiranja Mostarskog bataljona, 15. septembra, biće otkriveno grandiozno Partizansko spomen-groblje po projektu Bogdana Bogdanovića, inženjera arhitekture iz Beograda.

GRADSKI STADION — 1958. (Ulica Stjepana Radića)

Spada među najljepše sportske objekte ove vrste u zemlji. Savremen je i ima raznovrsnu primjenu, od nogometnog do atletskog borilišta. Može da primi 12.000 posjetilaca. Uz Stadion se nalazi i bašta čudesne ljepote, sa veoma razvijenom hort - kulturom.

RADIJALNE ALEJE NA RONDOU — POSLIJE 1883. (Trg 14. februar)

Šest radijalnih aleja zasađenih platanima, lipom i orasima predstavljaju jedan od najljepših dijelova grada. Podignute su za vrijeme austrougarske okupacije po projektu Miloša Komadine. Nastale su po uzoru na rješenje Zvezdanog trga na kome se nalazi Triumfalna kapija u Parizu i prvobitno su imale strateški karakter.

DOM KULTURE — 1966. (Trg 14. februar)

Biće završen u jesen 1966. i otvoren povodom Stalne konferencije gradova u Mostaru. Pored krila namijenjenih institucijama kulture i umjetnosti, u centralnom dijelu nalazi se velika sala sa 1.200 mjesta, mala sa 200 i društvene prostorije, a na krovu terasa.

Pozornica će biti najsavremenije opremljena.

NARODNA BIBLIOTEKA — 1945. (Trg 14. februar)

Biblioteka se nalazi od 1960. u zgradi Doma kulture i zauzima lijevo krilo. Savremeno je opremljena i ima 80.000 knjiga, časopisa i novina. Tri čitaonice rade od 8 — 19 časova. Godišnje 7.000 čitalaca pročita do 150.000 knjiga. Biblioteka ima svoje filijale u udaljenijim dijelovima grada i po selima.

KLUB DRUŠTVENIH I JAVNIH RADNIKA — 1900. (Lenjinovo šetalište)

Dvorac Mujage Komadine izgradili su domaći majstori 1900. po projektu Miloša Komadine. Poslije rata je otkupljen i adaptiran u društvene prostorije. Služio je u raznovrsne svrhe, dok adaptacijom nije pretvoren u Klub, omiljeno stajalište Mostaraca. Svojim vanjskim izgledom predstavlja građevinu vrijednu pažnje. Avlija je kaldrmisana.

III OSNOVNA ŠKOLA — 1898. (Lenjinovo šetalište)

Zgrada djeluje impozantno. U fasadi ima elemenata pseudomaurskog stila. Izgrađena je 1898. po projektu inženjera F. Blažeka za potrebe gimnazije, koja je osnovana 1893. Danas u Mostaru ima dvadesetak osnovnih i srednjih škola, dvije više i jedna visoka. Podignuto je mnogo novih škola, vrlo savremenih i funkcionalnih. Đaka ima više nego pred rat stanovnika.

To se isto može reći i za broj zaposlenih.

U III osnovnoj školi nalazi se i **PODRUŽNICA ULUBIH-a ZA MOSTAR.**

U gradu živi dvadesetak slikara i tri vajara, pretežno akademski obrazovanih. Među njima su najpoznatiji Karlo Afan de Rivera i Mirko Kujačić.

Osim samostalnih izložbi, Podružnica redovno priređuje zajedničke tradicionalne izložbe za Dan oslobođenja Mostara.

DŽAMIJA HADŽI AHMET-BEGA LAKIŠIĆA — 1651. (Ulica Mostarskog bataljona)

Džamija sa kamenom munarom u najmlađoj mostarskoj mahali iz turskog doba. Kraj ove džamije pokopan je Mujaga Komadina.

Mujaga Komadina (Mostar, 1835 — 1925). Vrlo je popularan i sav pretočen u anegdotu i legendu. Bio je trgovac, a od 1909. i gradonačelnik. Uveo je električno osvjetljenje u Mostar (1912.), napravio Lučki most (1913.), podigao Gradsko kupatilo — Banju (1914.), i izgradio dosta velikih građevina. Kao gradonačelnik potuvao je nekoliko puta u Beč kod cara Franje Josipa. Kažu da je bio nepismen, duhovit, dovrtljiv i vrlo vitalan.

TITOV MOST — 1936. (Na rijeci Neretvi)

Između hotela »Bristol« i »Neretve« nalazi se najmlađi most na Neretvi. Upadljiva je lakoća poteza svoda. To ga čini najuspjelijim među novim mostovima u Mostaru. Postamenti govore da je 1885. nešto niže bio podignut željezni most.

(U cijelom gradu do 1949. jedino je most bio pokockan, a njegovi trotoari asfaltirani).

GRADSKO KUPATILO — BANJA 1914. (Trg Republike)

Ulaznom partalu dat je akcenat stražom lavova.

Pored tuševa i kabina sa kadom, u Banji se nalaze bazeni, turska soba za odmor i velika terasa na krovu. Neki detalji enterijera podsjećaju na motive iz »Hiljadu i jedne noći«. Građena je po uzoru na Veliko kupatilo u Budimpešti, prema nacrtu Miroslava Loose iz Mostara.

OD DJEČIJE BIBLIOTEKE DO ŠEJH JUJINA TURBETA

DJEČIJA BIBLIOTEKA — 1951. (Ulica maršala Tita)

Postoji i čitaonica, i druge prostorije u kojima se odvija rad mladih bibliotekara, recitatora i slične aktivnosti. Česti su i susreti sa poznatim jugoslovenskim književnicima koji pišu za djecu.

Biblioteka ima oko 10.000 knjiga, od kojih se dnevno izda do 500.

RADNIČKI UNIVERZITET — 1954. (Ulica maršala Tita)

Ima vrlo veliku skalu sadržaja i nivoa obrazovanja. Stalno prati promjene sredine i u njima nalazi izvor za svoje akcije. U 10-godišnjem radu organizirao je preko 2.000 predavanja, diskusija, književnih večeri, izložbi, filmskih i pozorišnih predstava sa blizu 500.000 posjetilaca i preko 1.000 seminara i kurseva sa 25.000 slušalaca. Imma vlastitu trogodišnju osnovnu školu za obrazovanje odraslih i preko 20 obrazovnih punktova na selima.

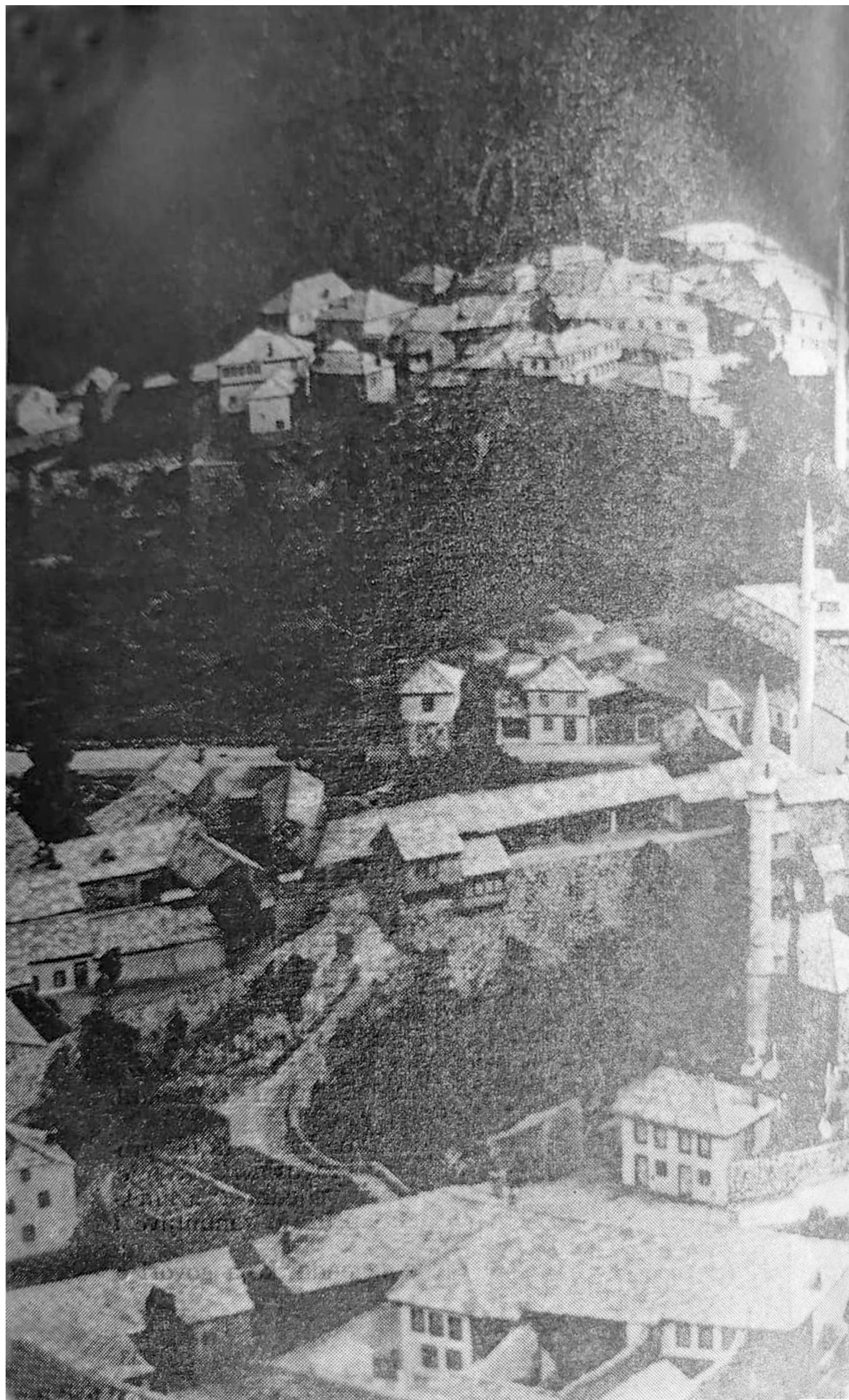
ALAJBEGOVIĆA KUĆE (Alajbegovića ulica)

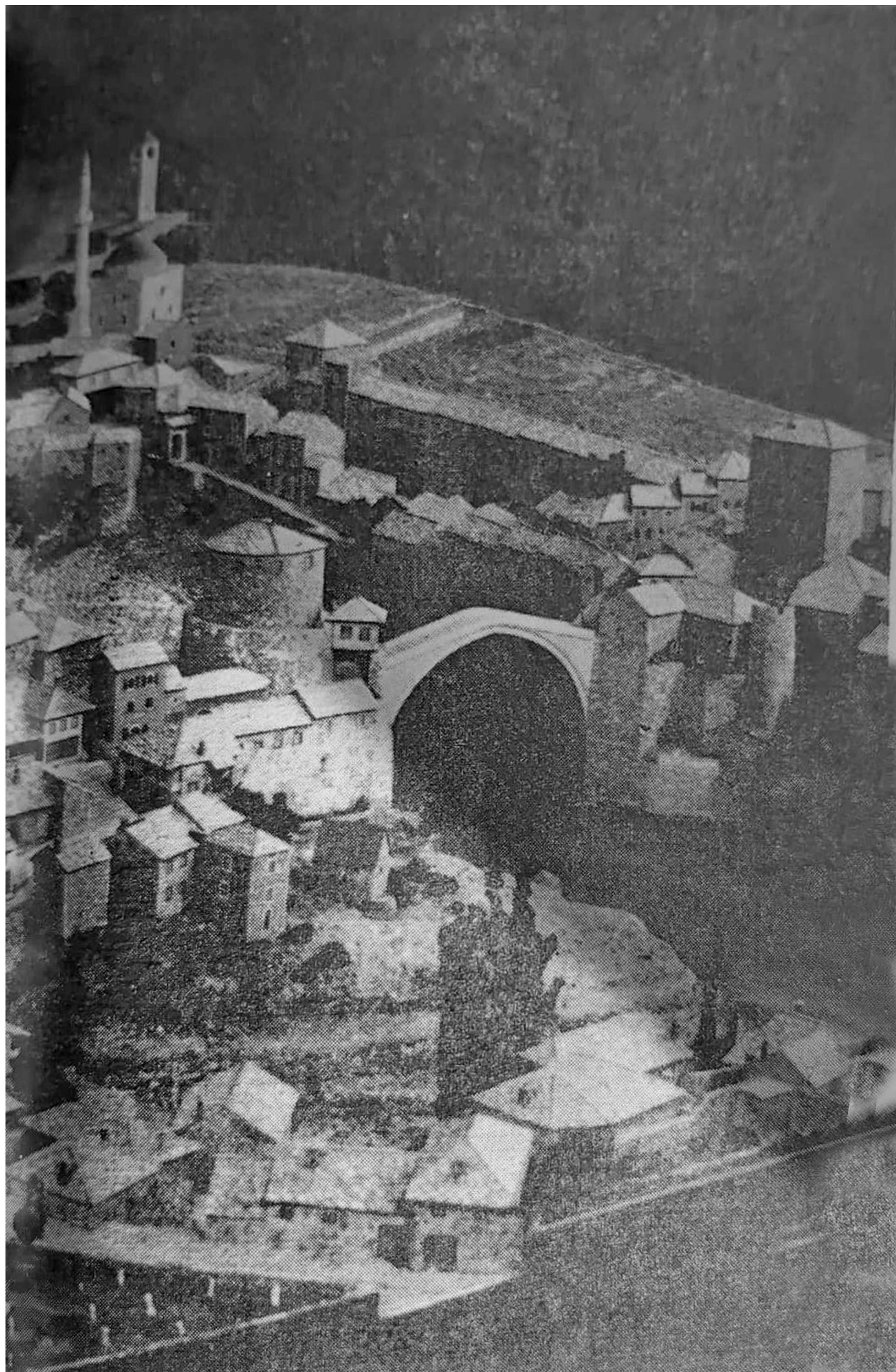
Postoje dvije Alajbegovića kuće i dva Alajbegovića ćoška. Obe su u istoj ulici, jedna do druge. Interesantnija je pod kućnim brojem 1.

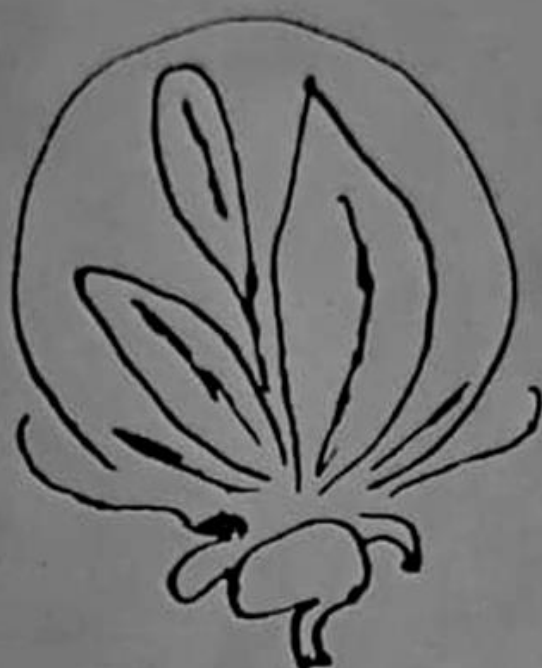
Dekorisani ćoškovj u Alajbegovića kućama rađeni su u drvorezu i izraz su kreativne sposobnosti naših majstora i ekonomske moći feudalaca turskog doba. U ćošku kuće broj 1 ima i kamin (odžak).

MUSLIBEGOVIĆA KUĆA — 1871. (Ulica Osmana Đikića)

Ističe se među stambenim građevinama. Najtipičniji je predstavnik građevinske arhitekture druge polovine 19. vijeka u Hercegovini sa evidentnim uticajima Zapada na bazi orijentalne koncepcije.

POZORIŠTE LUTAKA — 1952. (Ulica braće Ćišića)

Adaptacijom Sinagoge — razrušene u toku rata, 1952. došlo se do zgrade Pozorišta lutaka. Pozorište je steklo afirmaciju, ne samo kod djece već i kod odraslih. U novije vrijeme, u sezoni se izvede po 6 premijera sa 120 predstava pred blizu 25.000 gledalaca.

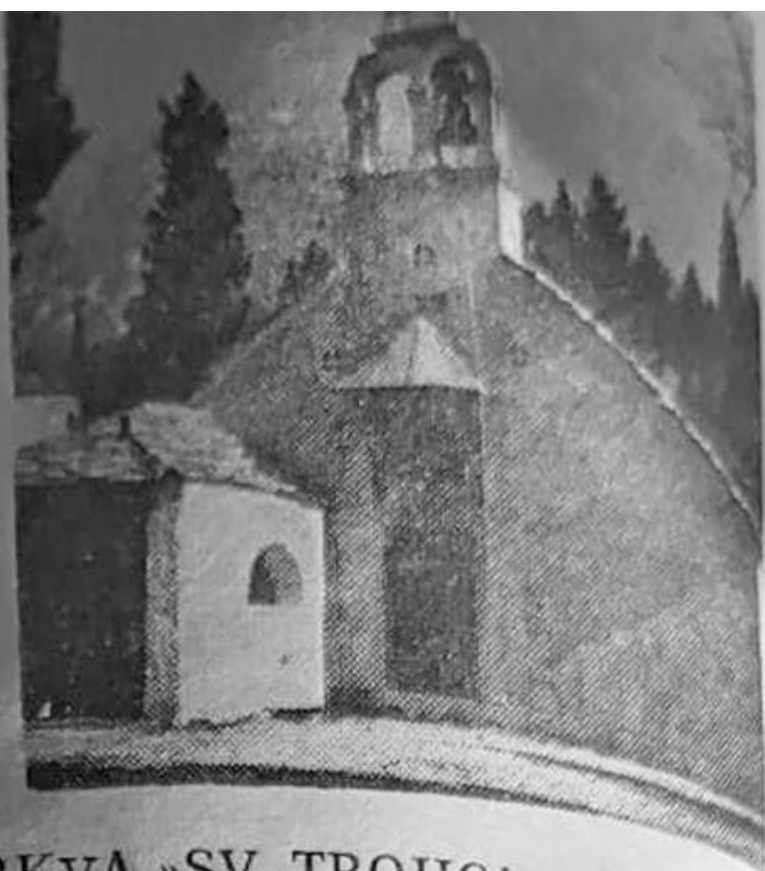
U radionici za lutke radi poznati jugoslovenski NAIVAC VAJAR MILIVOJE BOKIĆ (1934.). Izlagao je u svim većim mjestima i bio sa velikim interesom primljen od publike i kritike. Do sad je radio u drvetu, pretežno motive hercegovačkog sela. Ponekad se približuje čistom realizmu.

STARA PRAVOSLAVNA CRKVA »SV. BOGORODICA« — 1833. (Na Suhodolini)

Do 1832. na ovom mjestu postojala je starija pravoslavna crkva. Ne zna se kada je podignuta ni kako je izgledala. Stara pravoslavna crkva »Sv. Bogorodica« jednim dijelom je podzemna građevina. Osim divnih ikona domaćih majstora ima vrlo bogatu zbirku ikona i slika bizantijske, italo-kretske i ruske škole. Među svima ističe se ikona svetog Jovana. Ulazna partija je riješena sistemom smaknutih zidova.

U dvorištu crkve nalazi se nekoliko vrlo starih grobova, a u neposrednoj blizini i Staro pravoslavno groblje čiji nadgrobni spomenici imaju dvojaku vrijednost: arhitektonsku i još više istorijsku, jer nam pružaju zanimljive i dragocjene podatke.

Za ovu crkvu vezana je vrlo lijepa legenda, koja govori o dovitljivosti naših ljudi.

NOVA PRAVOSLAVNA CRKVA »SV. TROJICA« — 1873. (Na Suhodolini)
Podignuta je ispod stare crkve i predstavlja vrlo impozantnu građevinu. To je najveća crkva u SR BiH. Građena je od 1862 — 1873. Sultan Abdul-Aziz dao je 100.000 groša, kao svoj prilog.

SAHAT-KULA — PRIJE 1664. (Ulica braće Bajat)

I danas postoji toranj stare Sahat-kule. Evlija Čelebija piše da se zvuk njezina zvona čuo na tri sata hoda. Međutim, 1817. s Kule je skinuto zvono i upotrebljeno u ratne svrhe.

NARODNO POZORIŠTE — 1949. (Ugao Braće Brkića i M. Tita ulica)

Počelo je sa radom 1949. u prostorijama »Abrašević« (kino »Partizan«), kao prirodan nastavak bogate amatersko-pozorišne djelatnosti društava: Gusle, Hrvoje, Itihad, Gajret, Abrašević i Pozorišta narodnog oslobođenja Hercegovine. Zgrada Narodnog pozorišta otvorena je 1951. Arhitektonsko je djelo Mome Belobrka iz Beograda. Pruža sve uslove za normalan razvoj pozorišne umjetnosti. U sastavu Pozorišta rade: **VELIKA SCENA** (drama), **DJEČIJA SCENA** (1956.) i **KAMERNA SCENA »STUDIO 64«** (1959.) Povodom 15-godišnjice adaptirana je Pozorišna kafana u Klub u kome se predviđa **ESTRADNA SCENA**. Pozorište redovno gostuje u svim centrima Hercegovine, a povremeno i van Hercegovine. Dosad je Pozorište prikazalo preko sto premijera sa blizu 2.000 predstava, kojima je prisustvovalo skoro milion ljudi. Na repertoaru su se nalazili klasični i savremeni tekstovi domaćih i stranih pisaca. U ovoj zgradi česta su gostovanja pozorišnih kuća, muzičkih tijela i pojedinaca. Ovdje se održavaju svi važniji skupovi od opštinskih do saveznih.

SPOMEN - PARK MOSTARSKIH DRAMSKIH PISACA — 1964. (Uz Narodno pozorište)

U njegovom prostoru predviđeno je postavljanje bista mostarskih dramskih pisaca čija su djela izvedena na sceni Narodnog pozorišta u Mostaru. Park se nalazi u posljednjoj fazi završetka. Raden je po projektu Smiljana Klajića. Povodom godišnjica smrti, 40-te Alekse Santića i 45-te Svetozara Ćorovića, i povodom 15-godišnjice Narodnog pozorišta otkrivene su biste najpoznatijih mostarskih pisaca: Alekse Santića, Svetozara Ćorovića i Osmana Đikića. Biste su rad akademskog vajara Ive Despić.

DŽAMIJA NASUH - AGE VUČJAKOVIĆA — PRIJE 1564. (Ugao M. Tita i Braće Bajat ulice)

Razlikuje se od Karadžozbegove i Koski Mehmed - pašine, ali ima, kao i ove dvije, veliku arhitektonsku vrijednost. I ona je presvođena kubetom. Sa Koski Mehmed - pašinom, Ćejvan - begovom i Tabačicom čini vrlo slikovitu urbani-stičku cjelinu. Akcenat vertikale daje joj posebno mjesto.

ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE — 1951. (Ulica maršala Tita)

Po broju spomenika Mostar spada u red prvih gradova u našoj Republici. Od donošenja Zakona (1947.) do osnivanja Režijske grupe za konzervatorsko-restauratorske radove (1951.) pri Muzeju Hercegovine, grad je izgubio desetak vrlo vrijednih spomenika. Ova grupa prerasla je 1954. u Upravu za čuvanje i održavanje spomenika. Od 1954. — 1960. najstarije jezgro grada postalo je predmet interesa cjelokupne konzervatorske službe BiH. Pored ovih, pristupa se i radovima na Bišćevića ćošku, Staroj pravoslavnoj crkvi, Kajtažovoj kući i na nekoliko džamija. Predmet konzervatorskih radova su i objekti u okolini — Žitomislići i Blagaj. Uprava je 1960. prerasla u Zavod koji djeluje na području Hercegovine: Stolac, Trebinje, Počitelj i Konjic. U 1963. izvedeni su obimni radovi na sanaciji i konzervaciji Starog mosta.

MUZEJ HERCEGOVINE — 1950. (Ulica maršala Tita)

Prikupljen je materijal iz NOB-e Mostara i Hercegovine, otkupljena je fototeka Zimole, nabavljene narodne nošnje, proizvodi mostarskih kujundžija i ostalih esnafa i priređivane su izložbe, da bi povodom 10-godišnjice oslobođenja Mostara — 1955. grad dobio svoj prvi muzej — Odjeljenje NOB-e i Etnografsko odjeljenje. Posebnu pažnju privukle su fotografije preko 800 palih boraca — herojskog Mostara.

ČEJVAN - ČEHAJINA DŽAMIJA — 1552. (Uz Muzej Hercegovine)

Najstarija od sačuvanih džamija u gradu. Ima munaru s lijeve strane i postolje kvadratnog oblika što je čini neobičnom. Otuda i pretpostavke da je tu prethodno bila crkva.

Osnivač je imao visoka zvanja i učinio mnogo za privredno uzdizanje Mostara. Pokopan je pored džamije 1569.

U toku godine u njoj će biti otvorena muzejska postavka **MOSTAR, EKONOMSKI, KULTURNI I POLITIČKI CENTAR HERCEGOVINE OD OSNIVANJA DO OKUPACIJE 1878.**

ČOROVIĆA KUĆA — OKO 1874. (Ulica maršala Tita)

Kuća na dva sprata, građena po dalmatinskom uzoru, masivno, od kamena, s duplim prozorima — bifore. Pokrivena je pločom. Ulazna kapija je od drveta. Dva velika čempresa i smokvu u dvorištu posadio je Svetozar Čorović, a šipak sladun Aleksa Šantić. U ovoj kući živio je Svetozar Čorović. Posljednje godine u njoj je proveo i Aleksa Šantić. Njegova sestra Persa bila je udata za Svetozara Čorovića. Danas se ovdje nalazi radna soba Alekse Šantića i od nedavno radna soba Svetozara Čorovića. Postoje sve mogućnosti da grad, koji od XVI vijeka ima neprekinuto literarno stvaralaštvo i bogatu novinsko-izdavačku djelatnost, ovu kuću pretvori u autentičan MUZEJ LITERATURE MOSTARSKIH PISACA.

ALEKSA ŠANTIĆ, KNJIZEVNIK (Mostar, 1886 — 1924.)

Trgovačke nauke učio je u Trstu i Ljubljani. Bio je urednik časopisa Zora, član redakcije Narod, horovođa Pjevačkog društva Gusle, osnivač Male biblioteke... Pjesnik ljubavnih zanosa i rodoljubivih osjećanja. Šantić je pjevao o idili svoga zavičaja i sevdahu mostarskom, ali i o pustim scobama, davnim sjedeljama, turobnoj stvarnosti i sjeti zbog nepovratne mladosti. U poeziji je dao osoben šantićevski ton. Izdao je i nekoliko dramskih tekstova u stihu. Zapažen mu je prevod Hajneova Lirskog intermeca.

SVETOZAR COROVIĆ, KNJIZEVNIK (Mostar, 1875 — 1919.)

Poslije završene trgovačke škole od oca je preuzeo trgovinu i cio život ostao u Mostaru, koji je, uz hercegovačko selo, glavna tema njegovih književnih djela. Vrolo je plodan. Napisao je nekoliko knjiga pripovijedaka (U časovima odmora, Moji poznanici, Komšije i dr.); više romana (Zenidba Pere Karantana, Majčina Sultanija, U ćelijama i Stojan Mutikaša), mnogo pozorišnih komada, šaljivih igara i aktovk (Aiša, Zulumčar, Poremećni plan, Izdaje stan pod kiriju, On, Adem-beg, Ptice u kavezu, Povratak i dr.). Objavio je Beleške jednog taoca i Moral u našem društvu. Pisao je pjesme za djecu i rodoljubive pjesme (Poletarke). Čorović je jedan od osnivača mostarskog časopisa Zora.

LUČKI MOST — 1913. (Na rijeci Neretvi)

Poslije Starog mosta, najstariji most na Neretvi. Poznat je i pod imenom Komadinov most. Priča se da Mujaga Komadin, kao gradonačelnik, nije mogao da ubijedi gradske vijećnike za gradnju mosta, pa je počeo da ga gradi vlastitim sredstvima.

KAJTAZOVA KUĆA(Ulica Gaše Ilića)

Jedna od najznačajnijih sačuvanih stambenih kuća iz turskog vremena. Ima odjeljenje za žene (haremluk) i odjeljenje za muškarce (selamluk). Enterijeri su obogaćeni kreativnim sposobnostima naših majstora u drvorezu.

KOTLEVIN MESDŽID — PRIJE 1633. (Ugao M. Tita i Čelebića ulica)

Jedini mesdžid u Bosni i Hercegovini sa munaricom ove vrste.

Sagradio ga je hadži - Husein Kotlo.

DŽAMIJA IBRAHIM - AGE ŠARIĆA — 1637. (Ulica maršala Tita)

Najjužnija džamija, neposredno uz istoimeni harem. Održala se u dobrom stanju. Za njen postanak vezane su legende o odbrani Mostara od uskoka Janković Stojana. U dvorištu se nalazi grob sa visokim sarkofagom i dva nišana bez natpisa. Vjeruje se da je to grob osnivača. Stari muslimanski nadgrobni spomenici čine posebnu vrstu spomenika. Danas ih je najviše sačuvano u ŠARIĆA HAREMU. Vrlo su zanimljivi, a njihovi oblici i natpisi ponekad i dragocjeni za nauku.

TURBE ŠEJH JUJE — 1831. (Ulica maršala Tita)

Nalazi se preko puta Džamije Ibrahim - age Šarića. Podignuto je na šest stubova sa polukružnim lukovima na koje se oslanja kupola od željezne mreže. U njemu je sahranjen mostarski muftija, profesor i poznati pisac Mustafa Ejubović — šejh Jujo (1651 — 1707.). Turbe je podigao Ali-paša Rizvanbegović.

STADION KANTAREVAC — 1963. (Bulevar narodne revolucije)

Simpatičan mali stadion za sportske igre i gimnastičke priredbe, a ljeti i za kulturno-zabavne programe, djelo je mladih mostarskih arhitekata Nedima Džudže i Hasana Dizdarevića.

LJETNO KINO — 1947. (Ulica Alekse Šantića)

Sa povremenim adaptacijama, Kino je pretvoreno u savremenu ljetnu baštu.
(U mostarskim bioskopima godišnje se prikazuje 270 filmova, od čega 150 premijernih.)

RKUD »ABRAŠEVIĆ« — 1926. (Ulica Alekse Šantića)

Ima bogatu tradiciju i uspjehe u okupljanju naprednih slojeva, kao i uspjehe u razvijanju kulturno-prosvjetne djelatnosti predratnog Mostara.

Neposredno poslije rata — 1946. obnovljen je rad RKUD »Abrašević«. Iz ovog Društva izrasle su mnoge poslijeratne, danas afirmisane profesionalne institucije kulture i umjetnosti.

Pri RKUD »Abrašević« djeluje i **DEBATNI KLUB PISACA**, koji okuplja dvadesetak pisaca, pretežno mladih. Klub je izdao 10 zbirki poezije i održao mnoge književne večeri. Ranije je imao i svoj literarni list »Mlada Hercegovina«. Pored RKUD »Abrašević« u Mostaru radi više kulturno-umjetničkih i kulturno-prosvjetnih društava, među kojima se ističu: KPD »Jedinstvo« (Blagaj), KUD »Bijelo Polje« (Potoci) i KUD »Vladimir Nazor« (Rodoč).

OLIMPIJSKI BAZEN — 1958. (Ulica Alekse Šantića)

Ovaj lijepi objekat djelo je zagrebačkog arhitekta Slavka Delfina. Služi kao sportski objekat i kao gradsko kupalište. Česti su i međunarodni susreti. Može da primi i do 1.500 gledalaca. Osim bazena (25x50 m, dubine do 4,5 m) ima i olimpijsku skakaonicu visoku 10 metara.

MOST IVO LOLA RIBAR — 1917. (Na rijeci Neretvi)

Djeluje ozbiljno i monumentalno. Jedini je most u Mostaru sa dva luka. Uži je od mostova novijeg datuma, jer je bio predviđen za krak vojne željeznice. Za vrijeme prvog svjetskog rata izgradili su ga ruski zarobljenici.

NA STROGO UCRTANOM KRUGU I
PRAVCU NAŠE ŠETNJE KROZ GRAD
NISMO POSJETILI CIJELU GRUPU
ZNAMENITOSTI, PRETEŽNO NOVIJEG
DATUMA

HUMINA KUĆA (Ulica Adema Buća — Ćemalova)

U ovoj kući, mjeseca jula 1941, održan je istorijski sastanak Oblasnog komiteta KPJ na kome su doneseni zaključci o podizanju ustanka u Hercegovini, odlasku u partizanske odrede i sakupljanju oružja. Sastanak je održan u prisustvu Avde Hume, člana Pokrajinskog komiteta KPJ za BiH.

Svi članovi Oblasnog komiteta dali su svoje živote za vrijeme NOB-e.

KUĆA ŽIVOTE NEIMAROVIĆA (Bjelušine)

Jula mjeseca 1941. iz ove kuće krenuo je prvi partizanski odred. Tokom cijele NOB-e iz nje su polazile mnoge grupe i pojedinci.

ŽIVOTA NEIMAROVIĆ (Mostar, 1920 — Bileća, 1942.)

Sin Save Neimarovića — poznatog mostarskog revolucionara, kome se u SSSR zameo trag — pošao je među prvima u partizane.

KUĆA GOJKA VUKOVIĆA (Ulica Gojka Vukovića)

Komunisti zatečeni u ovoj kući na sastanku Partijske ćelije Donja mahala, pružili su prvi oružani otpor u gradu — 31. jula 1941.

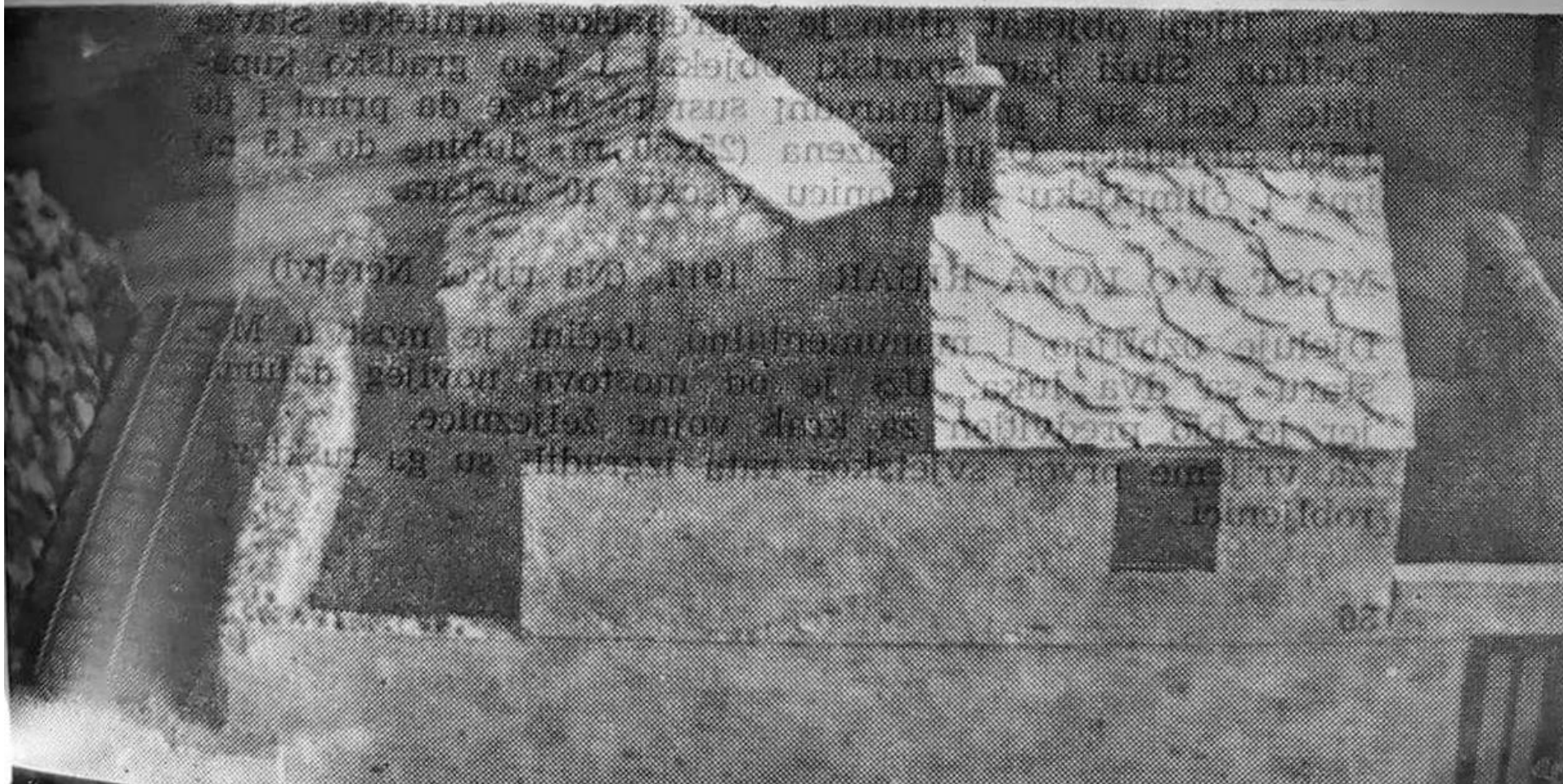
GOJKO VUKOVIĆ, limarski radnik (Mostar, 1887 — 1934.)

Rano se počeo baviti pitanjima radničkog pokreta. Ima udjela u formiranju prvih radničkih sindikalnih i socijal-demokratskih organizacija u Mostaru. Učestvuje na Kongresu ujedinjenja (Bgd, 1919.) i zalaže se za stvaranje KPJ. Proučavao je radnički pokret u Austriji, Grčkoj i Bugarskoj, gdje se upoznao sa Georgijem Dimitrovom. Na Vukovarskom kongresu 1920. izabran je za člana CK KPJ. Učestvuje na II partijskoj konferenciji (Beč, 1923.), a 1926. i na III kongresu u Beču. Prisustvovao je IV kongresu Kominterne u Moskvi 1928. Često je proganjan i hapšen. Nakon izdržavanja trogodišnje robije u Sremskoj Mitrovici od 1929. poginuo je nesretnim slučajem.

ILEGALNA ŠTAMPARIJA MK KPJ (Kanjina ulica)

Za cijelo vrijeme okupacije u kući porodice Muštović bila je smještena, i neprekidno radila, Tehnika MK KPJ. Spada u red rijetkih štamparija u zemlji koje nisu otkrivene. Osim odraslih članova porodice, niko nije znao gdje je Tehnika smještena. Maketa se nalazi u Muzeju Hercegovine.

Tehnika je na šapirografu štampala proglase, letke, svakodnevne radio vijesti, Bilten MK KPJ, brošure i druge propagandne materijale; pojedine glave Istorija SKPB-e, Titov izvještaj sa II zasjedanja AVNOJ-a, Nacionalno pitanje u Jugoslaviji u svjetlosti NOB-e itd. Štampala je i proglase, letke i brošure na talijanskom i njemačkom jeziku.

STADION KANTAREVAC — 1963. (Bulevar narodne revolucije)

Simpatičan mali stadion za sportske igre i gimnastičke priredbe, a ljeti i za kulturno-zabavne programe, djelo je mladih mostarskih arhitekata Nedima Džudže i Hasana Dizdarevića.

LJETNO KINO — 1947. (Ulica Alekse Šantića)

Sa povremenim adaptacijama, Kino je pretvoreno u savremenu ljetnu baštu. (U mostarskim bioskopima godišnje se prikazuje 270 filmova, od čega 150 premijernih.)

RKUD »ABRAŠEVIĆ« — 1926. (Ulica Alekse Šantića)

Ima bogatu tradiciju i uspjehe u okupljanju naprednih slojeva, kao i uspjehe u razvijanju kulturno-prosvjetne djelatnosti predratnog Mostara.

Neposredno poslije rata — 1946. obnovljen je rad RKUD »Abrašević«. Iz ovog Društva izrasle su mnoge poslijeratne, danas afirmisane profesionalne institucije kulture i umjetnosti.

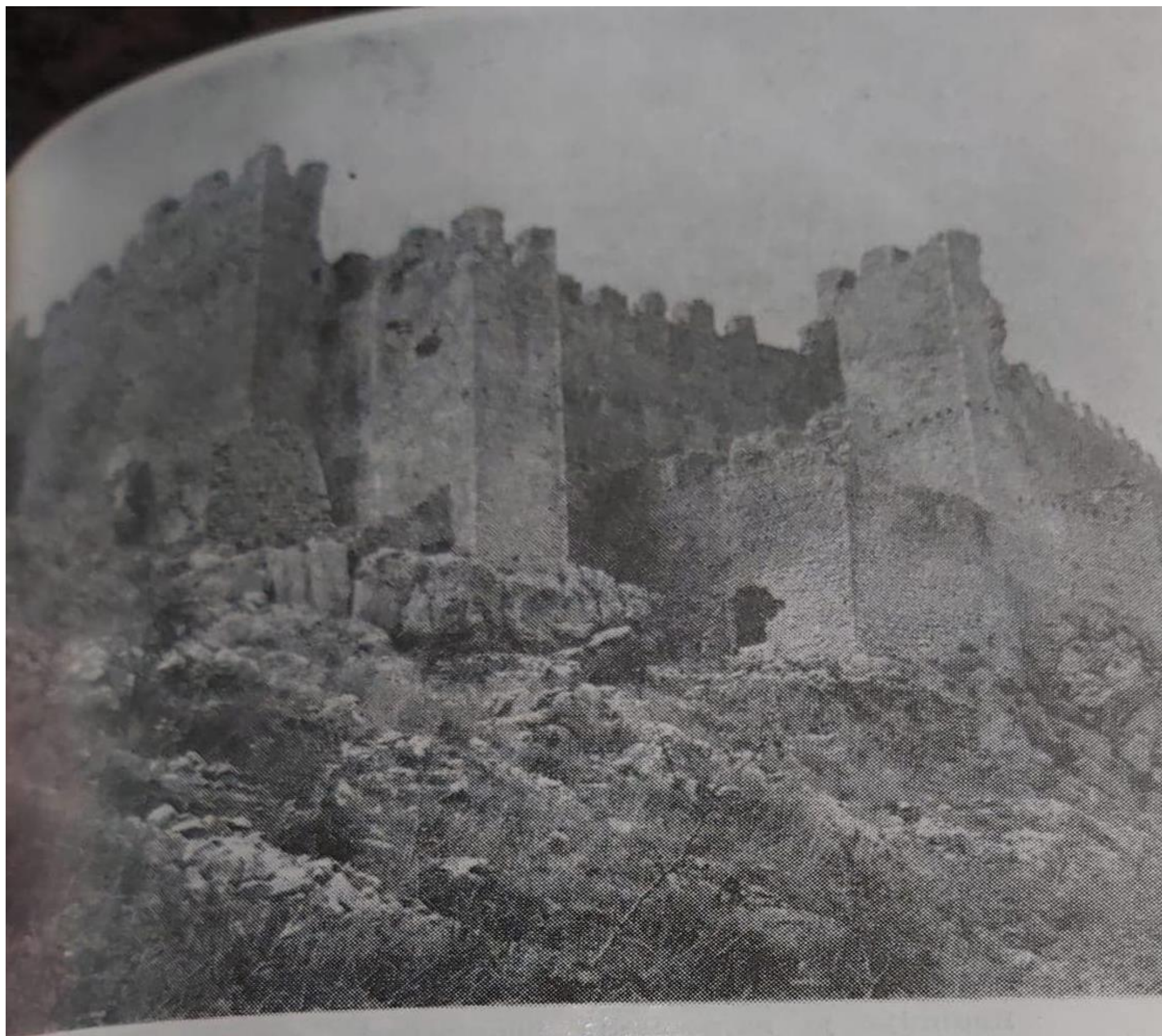
Pri RKUD »Abrašević« djeluje i **DEBATNI KLUB PISACA**, koji okuplja dvadesetak pisaca, pretežno mladih. Klub je izdao 10 zbirki poezije i održao mnoge književne večeri. Ranije je imao i svoj literarni list »Mlada Hercegovina«. Pored RKUD »Abrašević« u Mostaru radi više kulturno-umjetničkih i kulturno-prosvjetnih društava, među kojima se ističu: KPD »Jedinstvo« (Blagaj), KUD »Bijelo Polje« (Potoci) i KUD »Vladimir Nazor« (Rodoč).

OLIMPIJSKI BAZEN — 1958. (Ulica Alekse Šantića)

Ovaj lijepi objekat djelo je zagrebačkog arhitekta Slavka Delfina. Služi kao sportski objekat i kao gradsko kupalište. Česti su i međunarodni susreti. Može da primi i do 1.500 gledalaca. Osim bazena (25x50 m, dubine do 4,5 m) ima i olimpijsku skakaonicu visoku 10 metara.

MOST IVO LOLA RIBAR — 1917. (Na rijeci Neretvi)

Djeluje ozbiljno i monumentalno. Jedini je most u Mostaru sa dva luka. Uži je od mostova novijeg datuma, jer je bio predviđen za krak vojne željeznice. Za vrijeme prvog svjetskog rata izgradili su ga ruski zarobljenici.

DODATAK

BLAGAJ (12 km od Mostara)

Konstantin Porfirogenet u svom djelu *De administrando imperio* spominje ga 949.

Na kršu, lijevo iznad vrela Bune, još uvijek stoje ruševine Starog grada — prijestolnice Sandalja Hranića i njegova sinovca Stjepana Vukčića (Hercega Stjepana). Turci su ga osvojili 1466, a napustili u XIX vijeku. Pošto grad ima veliku likovnu i ambijentsku vrijednost, pored istorijske, ove godine će ga arheološki ispitati i konzervirati.

Neposredno uz vrelo Bune nalazi se Tekija derviša iz XVII vijeka, a malo prije Stare čaršije aglomeracija muslimanskih kuća braće Velagić i kuća Kolakovića.

BUNA (12 km od Mostara, u neposrednoj blizini Blagaja)
Omiljeno izletišta Mostaraca.
Ovdje se nalazi Džamija Ali - Galib paše Rizvanbegovića
i ruševine njegova ljetnikovca.

KULA PAŠIĆA NA BIVOLJEM BRDU — XVIII vijek
Kula je »na dva boja« sa naglašenim čoškom i vrlo interesantnim hrastovim vratima sa mnogo željeznih eksera. Građevina djeluje kao da je slivena i predstavlja najljepši primjerak stambeno-odbrambene arhitekture u Hercegovini, do danas sačuvane u prvobitnom izgledu.

RADIMLJA — XIV i XV vijek (40 km od Mostara, kod Stoca)

Radimlja je najpoznatija jugoslovenska nekropola srednjovjekovnih stećaka. Bogatstvom svojih dekorativnih motiva ostavlja snažan utisak.

STOLAC (44 km od Mostara)

Stari srednjovjekovni grad Vidoš sa zidinama, Begovina na Bregavi i Muzej slikara i borca Branka Šotre.

POCITELJ — konac XIV vijeka (30 km od Mostara)

Pretpostavlja se da je ovo naselje i feudalni grad - tvrđavu osnovao i podigao bosanski kralj Stjepan Tvrtko I Posušni. Turci su ga osvojili u XV vijeku i izgradili utvrđenja, džamiju, sahat-kulu, medresu, hamam i stambene. Istrogo individualizirane zgrade velike arhitektonske vrijednosti. Naselje se razvilo sa ljevkastim amfiteatarskim izgledom. Danas predstavlja grad - muzej i Koloniju slikara.

NEKROPOLA STEČAKA U ZIJEMLJU POLJU

Nekropola u Donjem Zijemlju, zaseoku Padežine, broji 34 vrlo interesantna stećka i to: osam sanduka, jedan sarkofag, a ostalo su ploče raznih dimenzija. Bogatstvo reljefnih likovnih predstava i raznolikost ornamentike najviše se osjeća na sanducima.

MANASTIR ŽITOMISLIĆI SA CRKVOM »SV. BLAGO-VEST« — 1563.

Crkva je obnovljena na starijoj građevini, a poslije je uz nju izrastao i Manastir, koji je današnju fizionomiju dobio polovinom XIX vijeka. Stari konak, koji je restauriran, podignut je u XVIII vijeku, a novi 1861. Arhitektura crkve ima romanske elemente. Freska u crkvi simbolizuje praznik kome je crkva posvećena. Postoji i veliki broj kvalitetnih ikona, nastalih od XVI — XIX vijeka. Naročito su vrijedne Carske dveri koje je izradio Zoograf Radul 1667. Ikonostas je radio Mihajlo, poznati majstor iz XVIII vijeka. U Žitomislićima ima i nekoliko karakterističnih stećaka.

VRELO RADOBOLJE

Vrelo je obraslo šumom i djeluje kao lijep park. Ranije je bilo omiljeno izletište Mostaraca. Vrelo rijeke Radobolje počelo je 1885. da se koristi za vodovod.

Porastom broja stanovnika sve je manje vode u nekad čuvenim rukavcima, koji su se lijeno provlačili kroz mostarske bašte i avlije.

MOGORJELO — III vijek (3 km od Čapljine)

Ruševine ove utvrđene rimske vile ubrajaju se među najpoznatije spomenike kasnoantičke arhitekture u našoj zemlji. Ruševine su otkopane između 1899. i 1903. Građevina je po stilu i rasporedu vrlo slična Dioklecijanovoj palači u Splitu, ali mnogo manja i jednostavnije uređena.

VODOPAD KRAVICA (40 km zapadno od Mostara)

Po svojim prirodnim osobinama, obilju vode i divnom vodopadu rijeke Trebižat, ubraja se među najljepše u našoj Republici.

STARI GRAD LJUBUŠKI (42 km od Mostara)

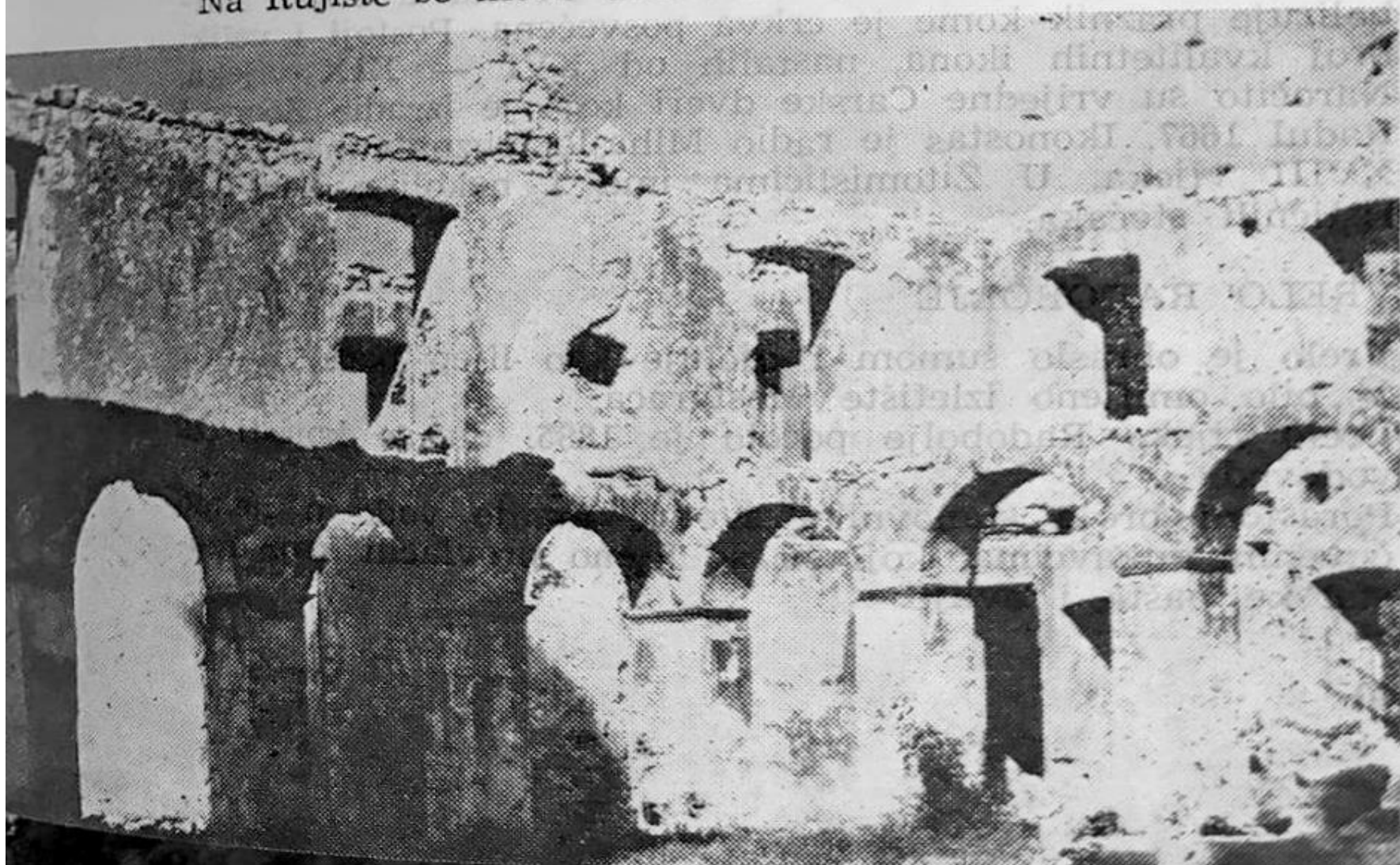
Iznad samog grada uzdižu se ostaci srednjovjekovnih utvrđenja, koja je podigao Herceg Stjepan. Kasnije su ih njegovi sinovi koristili u borbi protiv oca. Kod Ljubuškog nalaze se i bogati ostaci rimskog logora Bigeste iz II i III vijeka.

KANJON NERETVE

Veličanstvena klisura — kroz koju se gotovo uporedno, između željeznice i asfaltnog puta, probija planinska kćer Neretva, kao smaragd zelena — predstavlja prvorazrednu atrakciju za svakoga.

RUJIŠTE (30 km od Mostara)

Ogranci Prenja: Rujište (1050 m), Bijele vode (1500 m), Jezerce (1693 m) i uz Lupoglav najveći vrh Prenja — Zelena Glava (2155 m), postali su omiljena izletišta kad je 1957. završen veći planinarski dom na Rujištu. Na Rujište se može doći autom.

RJEČNIK MANJE POZNATIH RIJEČI

(a-arapska; l-latinska; p-perzijska; t-turska)

ABDEST (p)

AGA (t)

AŠIKLIJA (t)

BAŠLUK (t)

BEG (t)

BIFORA (l)

BOJ (t)

ČARŠIJA (p)

ČARŠIJA (t)

ČEHAJA (p.t)

ČUPRIJA (t)

DERVIŠ (p)

DERIZ (t)

EFENDIJA (t)

HAMAM (a.t)

HAN (t)

HAREM (t)

HAREMLUK (t)

IMARET (t)

KABUR (t)

KOŠČELA

KUJUNDŽIJA (t)

- ritualno pranje kod muslimana pred molitvu; pet puta dnevno
- niži plemić u rangu ispod bega, gospodar čiju su zemlju obrađivali kmetovi
- ljubavnik, dragi, momak koji ide djevojci na ašikovanje
- nadgrobni kamen kod muslimana, nišan
- plemićki naslov; gospodin
- dvodjelni prozor sa stupićem (dvokrat, dvovratan)
- kat, sprat; visina; uzrast, rast; red naslaganih stvari
- trg oko koga se sa četiri strane nalaze dućani
- ulica ili trg s dućanima i radionicama, trgovačka četvrt
- domaćin, starješina, zamjenik, nadzornik, sekretar
- most
- siromah, muslimanski redovnik
- otvoreni kanal, rov, odvodna cijev
- gospodin, pokrovitelj, titula učnih ljudi i činovnika u Turskoj
- banja, javno kupatilo
- svratište, konačište, gostionica, prenočište za putnike i karavane
- lokalizam za muslimansko groblje
- kod muslimana ženski dio kuće, potpuno odijeljen od ostalih prostorija
- ustanova uz džamiju gdje se besplatno dijeli hrana »pučka kuhinja«
- grob, raka
- Celtis australis
- zlatar, izrađivač umjetničkih filigranskih predmeta

L I T E R A T U R A

- Dr Vladimir Ćorović: Mostar i njegova Srpska pravoslavna opština (Beograd, Izdanje Srpske pravoslavne opštine mostarske, 1933.)
- Hamdija Kreševljaković: Esnafi i obrti u Bosni i Hercegovini II, Mostar, (Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knj. 35, str. 61—138, Zagreb, Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti, 1951.)
- Muhamed A. Mujić: Krivi most na Radobolji u Mostaru (Naše starine II, str. 213—215, Sarajevo, 1954.)
- Hivzija Hasandedić: Kulturno - istorijski spomenici u Mostaru iz turskog doba (Prilozi za orijentalnu filologiju, sv. X-XI, 1960—1961, str. 149—177, Sarajevo, Orijentalni institut, 1961.)
- Đž(emal) Čelić: Počitelj — grad muzej (Čapljina, Turističko društvo, 1963.)
- Đuro Basler: Mogorjelo (Čapljina, Turističko društvo, b. g.)
- Salih Rajković: Uvodni tekst za turističku fotomonografiju Mostara. Rukopis, str. 24.
- Anđelko Zelenika: Kula »Janković Stojana« na Humu kod Mostara (Istorijat, arhitektura i prijedlog za konzervaciju) Rukopis, str. 13.

